

ГРОМАДСЬКА ДУМКА І ПОСИЛЕННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Гриценюк Л.І. (ORSID ID 0000-0002-0055-2185)

Знання соціально-психологічних механізмів формування громадської думки (ГД) дозволяє ефективніше проектувати освітнє середовище, здатне підтримувати життєстійкість учасників освітнього процесу. На основі теоретичних закономірностей можна формувати практичні інструменти зміцнення їхньої резилієнтності в умовах затяжної травмівної ситуації війни. Життєстійкість окремої людини зростає, коли вона відчуває стійкість своєї соціальної групи. Тому важливо не просто збирати і узагальнювати дані масових досліджень, а й використовувати їх для інформування та обговорення в освітянській та батьківській спільнотах та серед всіх причетних до освіти інституцій.

Так, оприлюднення та обговорення динаміки ставлення громадян різних регіонів, віку, статі, релігійних та політичних уподобань до актуальних соціально-економічних процесів, зокрема галузевих реформ, однією з яких є «Нова українська школа», сприяє подоланню так званої «спіралі мовчання», описаної Елізабет Ноель-Нойман у 1974 році. Теорія «спіралі мовчання» ґрунтується на таких принципах: страх соціальної ізоляції, афіліативна потреба (отримати схвалення і уникнути несхвалення), відмова від визначення позиції, озвучення лише того, що відповідає «загальноприйнятому» чи то видається за таке. В умовах війни вона може призводити до того, що діти, вчителі чи батьки, які відчувають виснаження або страх, мовчать, бо вважають, що «всі навколо тримаються, всі справляються, лише я — слабкий». Це виснажує, позбавляє соціальної підтримки, руйнує життєстійкість особи і спільноти. Публікація реальних результатів опитувань, де люди чесно говорять про свої уподобання, страхи та втому може зламати цю спіраль безвиході. Коли учасник освітнього процесу бачить, що 70% друзів, колег,

сусідів і навіть зовсім незнайомих людей відчують те саме, «спіраль мовчання» розривається. Це легітимізує власні почуття, що стає першим кроком до психологічного відновлення. Оприлюднення результатів масових опитувань громадян України, або (в рамках закладу) - створення анонімних «карт настрою», результати яких відкрито обговорюються стають дієвим інструментом подолання або й запобігання описаного Елізабет Ноель-Нойман ефекту. Рушіями суспільних змін стають більш освічені або ж більш зухвалі та ексцентричні особи, котрі частіше є нонконформістами і не бояться осуду та відчуження.

Чинниками викривлення реальності в бік негативу, що заслуговують на увагу, оскільки особливо ефективні в стресовій ситуації, також є когнітивні упередження (викривлення, фільтри) [1]. Вони перетворюють процес формування громадської думки з раціонального аналізу на емоційну реакцію. Когнітивні упередження — це систематичні, передбачувані відхилення від раціональності в судженнях та прийнятті рішень, які виникають через особливості обробки інформації мозком. Вони виступають як причиною формування громадської думки (ГД), спрощуючи сприйняття складної реальності, так і ефективним засобом впливу на неї, особливо в контексті гібридних інформаційних воєн та медіаманіпуляцій. Люди схильні використовувати розумові «ярлики» (евристики), щоб економити час та енергію, що призводить до формування стереотипів та упереджених поглядів. Серед упереджень, які формують ГД, найпоширенішими є:

- фільтр підтвердження (схильність шукати, інтерпретувати та запам'ятовувати інформацію, яка підтверджує існуючі переконання, ігноруючи контраргументи, що формує стійкі «інформаційні бульбашки» та поляризує громадську думку);
- ефект імпринтингу (перша отримана інформація про подію або людину стає «якорем», на основі якого оцінюються наступні факти. Саме тому перша версія подій у ЗМІ часто перемагає, навіть якщо вона неправдива);

- ефект ілюзорної правди (чим частіше людина чує або бачить певну інформацію - як то гасло або фейк, тим більше схильна вірити в її істинність, незалежно від реальних фактів);
- фундаментальна помилка атрибуції (схильність пояснювати вчинки інших їхніми особистими рисами (злий), а власні — зовнішніми обставинами (уя не мав вибору) Це часто використовується для створення образу ворога).
- ефект групи (бажання приєднатися до думки більшості, навіть якщо вона суперечить власним переконанням, що формує «ефект снігової кулі» в ГД).

Знаючи про це, можна використати результати громадських опитувань для запобігання негативним наслідкам і збільшенню життєстійкості спільноти.

Деякі види когнітивних фільтрів, які можуть розглядатися як засоби впливу на ГД, та варіанти рішень з використанням результатів вивчення громадської думки наведені в Таблиці 1.

Таблиця 1.

Запобігання негативним наслідкам когнітивних упереджень в роботі з освітянською спільнотою

Когнітивні фільтри	Рішення
<i>Negativity Bias</i> - упередження негативу (мозок фокусується на одній поганій новині, ігноруючи десять позитивних).	Використання результатів ГД для підсвічування колективних успіхів. Наприклад, замість «ми не встигаємо за програмою», фокусуватися на цифрах: «85% учнів опанували ключові навички в укриттях». Це формує відчуття агентності (здатності впливати на ситуацію).
<i>Framing Effect</i> - ефект фреймінгу (те, як подана інформація, змінює її сприйняття).	Подавати реформи не як «додаткове навантаження», а як «інструмент адаптації до нових умов». Результати ГД допомагають підібрати правильні слова, які резонують із цінностями громади.
<i>Social Proof</i> - соціальний доказ (схильність орієнтуватися на поведінку більшості, особливо в ситуації невизначеності)	Коли людина відчуває стійкість своєї соціальної групи її життєстійкість зростає. Якщо згідно опитуванням більшість батьків довіряють безпековим заходам у школі, оприлюднення цих даних заспокоює тривожну меншість.
<i>Halo Effect</i> - ефект ореолу	Використання авторитетних думок (директорів-новаторів, відомих психологів) для інтерпретації результатів ГД. Їхня впевненість «трансляється» на весь колектив.

Життєстійкість що індивіда, що громади також суттєво посилюється, коли майбутнє стає більш передбачуваним. Дослідження ГД можна використати також для формування прогностичної життєстійкості. Замість того, щоб просто оголошувати рішення, адміністрація і психологічна служба закладу може проводити короткі зрізи з питань, наприклад, кращого облаштування укриття чи поліпшення розкладу і долучити всіх зацікавлених до спільного проектування. Коли люди почуваються почутими (і важливими), коли бачать як втілюються в життя їхні пропозиції, ідеї, - це повертає відчуття контролю над власним життям, яке є базою резильєнтності в умовах війни.

Дослідження ГД дозволяють виявити вразливі місця та своєрідні точки опори, з'ясувати ресурси, що додають людям сили. Наприклад, якщо опитування показує, що для 80% вчителів важливою опорою є «вдячність учнів», школа може організувати «кампанію вдячності», яка перетворить сухі дані соціології на ресурсний захід.

Знання закономірностей формування ГД та ресурсне використання даних досліджень дозволяють перетворити інформаційне поле школи з джерела стресу на «безпечний кокон», де кожен відчуває: «я не один», «мої зусилля бачать», «ми разом контролюємо ситуацію» та значно посилити опірність учасників освітянського процесу негативним впливам та їхню життєстійкість в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Єрмошкіна О.В. Формування когнітивних упереджень на фінансовому ринку в умовах розвитку штучного інтелекту *Економіка, управління та адміністрування*, 2025. № 3 (113) С. 111-118 DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2025-3\(113\)-111-118](https://doi.org/10.26642/ema-2025-3(113)-111-118)
2. Кравчинська Т.С., Оліфіра Л.М. Аналіз теоретичних концепцій громадської думки в Україні щодо освітніх реформ в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*, 2026. № 3(61). С. 3547-3560. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3\(61\)-3547-3560](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3(61)-3547-3560)